

בתי המשפט

הפ 000228/04 בית משפט מחוזי חיפה

בפני: כב' הנשיא מ. לינדנשטראוס תאריך: 21/11/2004

בעניין: פלונית

ע"י ב"כ עו"ד אדם פיש המבקשת

נגד

1. מרכז רפואי "בני ציון"

2. מדינת ישראל

3. היועץ המשפטי לממשלה

ע"י ב"כ עו"ד פרקליטות מחוז חיפה המשיבים

פסיקה: ע"א 506/88 יעל שפר נ' מדינת ישראל, פ"ד מח (1) 87, מ' אלון, י' מלך, ח' אריאל

חקיקה: הצעת חוק החולה הנוטה למות, התשס"ב-2002

מיני-רציו:

* משפט חוקתי – זכויות הפרט – הזכות למיתה טבעית

* משפט חוקתי – זכויות הפרט – שמירת כבוד האדם

* קבלת בקשתה של חולה סופנית לאפשר לה "מיתת חסד וחמלה"

המבקשת, חולה סופנית במחלת ALS, ביקשה מביהמ"ש לאפשר לה "מיתת חסד וחמלה" באמצעות מתן צו לאי-התערבות רפואית. המשיבים התנגדו לבקשה משום שנושא הבקשה הינו הליך עתידי, להבדיל מניתוק על-אתר ממכשירי ההחייאה, וזו המתה אקטיבית ואסורה.

ביהמ"ש המחוזי קיבל את הבקשה ופסק כי:

ברור כי פעולה אקטיבית, שיש בה כדי להחיש את מותו של החולה, אסורה היא. יחד עם זאת, אין להתעלם מהפער הקיים בין ערך קדושת החיים והחובה לתת ולקבל טיפול רפואי לחולה, לבין הערך של איכות החיים, המאפשר הימנעות מהארכת החיים של חולה סופנית, והזכות של החולה הנוטה למות לסרב לקבלת טיפול רפואי, במצב זה. מקרה מקרה ונסיבותיו, וחזקה על אדם, שהוא רוצה להוסיף לחיות, אלא אם כן הוכח אחרת, וזאת במידה שלמעלה מכל ספק סביר. על פי חירויות היסוד הטבעיות והחוקיות, הנוגעות לכבוד האדם וחירותו, רשאי אדם לפני מותו, כאשר אין לו עוד סיכוי לאיכות חיים, לבקש מבית המשפט המוסמך, כי יימנע ממנו טיפול רפואי ללא תכלית. זאת כדי למנוע מעצמו סבל, יסורים, תחושת השפלה עצמית וביזוי צלם האדם שבו. נתונים אלה קיימים במקרה דנן, ועל-כן יש מקום להיעתר לבקשה למתן צו הצהרתי על זכותה של המבקשת שלא יוארכו חייה באופן מלאכותי, וכן על זכותה להינתק ממכשירי ההנשמה וההזנה אליהם היא מחוברת. מתן צו זה מקנה

חסינות לכל רופא, אשר יפעל למימוש הוראות אלו, מפני תביעה פלילית ו/או אזרחית. הכל בכפוף לכך שלפני שפעולת ההתנתקות תבוצע, אם תבוצע, על המבקשת ו/או בני משפחתה לקבל חוות דעת פסיכיאטרית של מנהל מחלקה פסיכיאטרית בבית חולים ממשלתי כי נחה דעתו שרצונה של החולה להינתק ממכשירי ההנשמה הוא רצונה החופשי, האמיתי, הסופי והמוחלט.

החלטה

קדושת החיים של חולה סופני מול איכות חייו, כבודו וחירותו לבקש את מותו – מה עדיף על מה בחברה הדמוקרטית המתקדמת בת זמננו? האם ניתן לאדם, שאין כל סיכוי לרפואו, והוא מצפה למותו, לממש את בקשתו למות בכבוד ולמנוע ממנו כאבים, סבל נפשי וביזוי צלם האדם שבו?

המבקשת אובחנה כסובלת ממחלת ניוון מוטורי מטיפוס ALS, החלה לסבול מחולשה בשרירים אשר גברה במשך השנים, פגעה בארבעת הגפיים, בשרירי הדיבור והבליעה. בתאריך 6.10.02 אושפזה עקב קשיים בנשימה ומאז ועד היום היא מחוברת למכונת הנשמה ומקבלת הזנה ישירה לקיבה דרך צנטר.

נכון להיום המבקשת הינה בהכרה מלאה, אולם הקשר עם סביבתה נעשה באמצעות תנועות העיניים בלבד. היא אינה מסוגלת לבצע תנועה כלשהיא בגפיים. מאידך: תחושת הכאב שלה תקינה.

הבקשה היא לאפשר למבקשת "מיתת חסד וחמלה" בשונה מ"המתת חסד" ומוגדרת כמתן צו לאי התערבות רפואית, בעוד התערבות רפואית במקרה זה, אינה תורמת דבר לריפוי כלשהוא, כי אם רק מאריכה את תקופת הסבל והייסורים של המבקשת, ללא כל תקווה לשיפור במצבה.

לבקשה צורף תצהירו של בעלה של המבקשת, המפרט את מצבה של המבקשת ורצונה לקבל סעד מבית המשפט לנתקה ממכשיר ההנשמה ובכך לגרום למותה. דברי בעלה של המבקשת ברורים, מפורטים ונוגעים ללב, ולפיהם רעייתו, המבקשת, מוצאת את עצמה אפילו מתקנאה בחולי סרטן, אשר להם יש סיכוי להבריא או יכולת לעבור טיפולים רפואיים בתקווה לריפוי.

המצהיר, בעלה של המבקשת, מדגיש את אומץ ליבה של המבקשת בהתמודדות עם מחלתה, ומצהיר באופן שאינו משתמע לשני פנים כי בשנה האחרונה, בצורה עקבית ונחושה, היא מביעה את רצונה לסיים את חייה, כדבריו:

"בשנה האחרונה, בצורה הדרגתית ועקבית ובנחישות הולכת וגוברת, הביעה את רצונה לסיים את חייה. המבקשת מסבירה שהיה לה קשה להגיע להחלטה זו וקשה לה להיפרד מבני משפחתה, ממני ומהילדים, אולם במצבה הנוכחי היא "ממש סובלת פיזית ונפשית" (ציטוט ישיר מדבריה).

לבקשה צורפה חו"ד של ד"ר בעז וולר, נוירולוג, אשר בדק את המבקשת, וממנה עולה באופן ברור, כי מחלתה של המבקשת הינה מחלה סופנית חסרת כל טיפול. לדברי ד"ר בעז וולר, החולה מונשמת ללא כל יכולת תזוזה, חייה תלויים במכונת ההנשמה המלאכותית ללא כל יכולת נשימה עצמית.

לחוות דעתו של ד"ר בועז וולר הביעה המבקשת את רצונה בהינתקות ממכונת ההנשמה, וכתוצאה מכך היא מבינה כי הדבר יגרום לקץ חייה. כרופא המטפל בחולים סופניים הוא מצטרף לבקשתה של המבקשת, כאשר, לדעתו, השימוש במכשיר ההנשמה מהווה הארכה מלאכותית של חייה, המלווה בסבל פיזי ונפשי ללא כל צל של תקווה לטיפול ושיפור המצב בעתיד.

לבקשה מצורפת חו"ד נוספת של ד"ר נדב שורק, מומחה לפסיכיאטריה, אשר גם הוא בדק את המבקשת. לדבריו, לא קיימת עדות להפרעה פסיכיאטרית בולטת, ולא נמצאה עדות למצב בלבולי. המבקשת ביטאה רצון ברור ועצמאי לפנות לבית המשפט, על מנת לקבל אישור לניתוקה מהמכשירים שאליהם חוברה. לדבריו, אין המבקשת, בשלב זה, מעוניינת לעשות באישור זה שמוש מידי. ד"ר נדב שורק, בסיום חוות דעתו, מציון, כי אין הוא רואה, מן ההיבט הפסיכיאטרי, סיבה שלא להענות לבקשתה של המבקשת.

בהתאם להחלטתי מיום 17.10.04, הגישו משיבים 2 ו-3, באי כוח המדינה, כתב תשובה, מטעמם. המשיבים מתנגדים למתן פסק הדין ההצהרתי המבוקש, וזאת משום, שלדבריהם, נושא הבקשה הוא הליך עתידי, ואין מדובר בבקשה לניתוק על-אתר ממכשירי ההנשמה.

לטענת המשיבים, עולה מחוות הדעת שצורפו לבקשה, כי אין המבקשת עותרת לכך, כי תינתן בידיה האפשרות להינתק ממכשירי ההנשמה וההזנה כבר עכשיו. כמו כן מדגישים המשיבים, כי גם חוות הדעת המצורפות לבקשה מעידות כי אין עסקינן בבקשת ניתוק על-אתר ממכשירי ההנשמה.

המשיבים רואים חשיבות מרכזית לבירור שאלת רצונו של החולה סמוך לפני ביצוע המהלך המבוקש של הניתוק.

עוד טוענים באי כוח המדינה, כי פעולת הניתוק, בנסיבות הנדונות, מהווה צעד אקטיבי ומשום המתה אסורה במעשה, ומפנים לחוזר מנכ"ל משרד הבריאות מס' 2/96 ולחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996. כן מפנים ב"כ המדינה להצעת חוק החולה הנוטה למות, התשס"ד-2004, אשר מונחת, עדיין כהצעה בלבד, על שולחנה של הכנסת.

חששם העיקרי של המשיבים הוא, כי אם תתקבל הבקשה, עלול להיעשות בה שימוש, גם אם בתום לב, בניגוד לרצונה של המבקשת.

הבקשה שבפנינו משלבת בתוכה את שאלת האיזון בין ערך העל של קדושת החיים והחובה לתת טיפול ולקבל טיפול רפואי, לבין הערך של איכות החיים המחייב הימנעות מהארכת חיים, בנתוני המבקשת כפי שפורטו לעיל, והזכות של המבקשת לסרב לקבלת טיפול רפואי.

עלינו למצוא את האיזון המתאים בכל עניין ועניין לפי המקום והזמן, תוך "פיקחות בענייני העולם ובקיאות בטבעו של עולם", כפי שפוסק המשנה לנשיא מ. אלון בע"א 506/88 [יעל שפר, קטינה, באמצעות אמה נ. מדינת ישראל](#), פ"ד מח (1) עמ' 87, ומוסיף:

"אין זה מן הראוי שנפתור מראש כל בעיה שעלולה לעלות על סדר היום, ביום מן הימים. הנחיות כלליות מן הראוי שיקבעו על ידי בתי המשפט וועדות אתיות, שרצוי שתוקמנה; וכל בעיה ובעיה כשתבוא שעתה תעלה בפני הרופא ובפני השופט, תטופל ותידון על פיהן - על פי ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית, לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש, לפי טבעו של עולם וצורכי החיים".

נקודת המוצא של המשפט העברי היא בערך העל של קדושת החיים, שיסודו בבריאת האדם בצלם האלוקים. נקודת המוצא של ערכי המדינה הדמוקרטית היא האוטונומיה של הפרט וחירותו האישית. על פי הפסיקה הקיימת אנו מחפשים סינתזה בין הערכים היהודיים לבין הערכים הדמוקרטיים בסוגיה זו.

ברור לכולנו כי פעולה אקטיבית, שיש בה כדי להחיש את מותו של החולה, אסורה היא. יחד עם זאת, אין להתעלם מהפער הקיים, לדאבון הלב, בין ערך קדושת החיים והחובה לתת ולקבל טיפול רפואי לחולה, לבין הערך של איכות החיים, המאפשר הימנעות מהארכת החיים של חולה סופנית, והזכות של החולה הנוטה למות לסרב לקבלת טיפול רפואי, במצב זה.

אין להתעלם כאן משורה נכבדה של זכויות היסוד הקיימות, ובמרכזן "חוק יסוד כבוד האדם וחירותו": ההגנה על חיי, גופו וכבודו של האדם וזכותו לחירות אישית, פרטיות וצנעת הפרט. על פי חירויות היסוד הטבעיות והחוקיות, כולל כמובן את אלה שהזכרנו זה עתה, והנוגעות לכבוד האדם וחירותו, רשאי אדם לפני מותו, כאשר אין לו עוד, לדאבון הלב, סיכוי לאיכות חיים, לבקש מבית המשפט המוסמך, כי יימנע ממנו טיפול רפואי ללא תכלית. זאת כדי למנוע מעצמו סבל, יסורים, תחושת השפלה עצמית וביזוי צלם האדם שבו. נתונים אלה קיימים, על פי הראיות שקבלנו, במקרה נשוא הדיון שבפנינו.

אין חולק כאן, כי המבקשת חולה במחלה הנוירולוגית המכונה ALS שהיא מחלת ניוון, ובמצבה הנוכחי היא משותקת בארבעת גפיה, בשרירי הבליעה, בנשימה ובדיבור, ומאז אוקטובר 2002 היא מונשמת על ידי מכונת הנשמה ומוזנת באמצעות צנרת, שהוחדרה לקיבתה. במצבה הנוכחי היא מוגדרת כ"חולה סופנית" - חולה הנוטה למות - על ידי הרופא, ד"ר בועז וולר, מומחה לנוירולוגיה

ומנהל המחלקה הנוירולוגית בבית החולים "בני ציון". מחלתה חשוכת מרפא, ואין כל תקווה שבעתיד הנראה לעין תימצא תרופה למחלה זו. הטיפול הרפואי בה הוא חסר תוחלת, והיא אינה יכולה להתקיים, אפילו לזמן קצר, ללא מערכת ההנשמה.

במצב רפואי זה יש מקום להיעתר לבקשתה של המבקשת למתן צו הצהרתי על זכותה שלא יוארכו חייה באופן מלאכותי, שלא לקבל טיפול רפואי, שאין בו אלא כדי להאריך באופן מלאכותי את חייה, שלא לקבל סיוע נשימתי ו/או הזנה באמצעים מלאכותיים באופן מתמיד, וכן על זכותה להינתק ממכשירי ההנשמה וההזנה אליהם היא מחוברת.

מתן צו זה מקנה חסינות לכל רופא, אשר יפעל למימוש הוראות אלו, מפני תביעה פלילית ו/או אזרחית.

אני ער לקושי שהתעורר בתיק לגבי העובדה, כי מתן הצו המבוקש עתה, נותן בידי המבקשת את האפשרות להיות במצב, בו היא תוכל להחליט, וזאת בעתיד, מהו המועד שבו ברצונה להינתק מן המכשירים מארכי החיים ולסיים את חייה בכבוד הראוי.

בעניין זה אני סבור, כי יש לבוא לקראת המבקשת ולקבל את עתירתה במלואה, כפוף לכך שלפני שפעולת ההתנתקות תבוצע, אם תבוצע, על המבקשת ו/או בני משפחתה לקבל חוות דעת פסיכיאטרית של מנהל מחלקה פסיכיאטרית בבית חולים ממשלתי, או בהעדרו - אחד מסגניו או רופא בכיר אחר במחלקה, שבה יצויין בחוות דעת בכתב, כי נחה דעתו של הרופא, שרצונה של החולה להינתק ממכשירי ההנשמה הוא רצונה החופשי, האמיתי, הסופי והמוחלט.

גישה זו היתה גם גישתו של הנשיא אורי גורן מביהמ"ש המחוזי בת"א במקרה דומה: יוסי קניג נ. היועץ המשפטי לממשלה בהמרצת פתיחה 968/02.

אין לנו צל של ספק כי המבקשת, החולה הסופנית, תזכה עתה לשקט נפשי עם קבלת בקשתה, כך שאם תגמול בה ההחלטה הסופית להינתק על-אתר, יימצא הסדר מעשי לכך, כפי שצויין לעיל, וזאת מבלי שהמבקשת תצטרך לפנות פעם נוספת לדיון בבית המשפט.

שקט נפשי של אדם המצוי בשלב סופני של חייו, ללא כל תקווה לשיפור מצבו אי פעם, יש בו יסודות של שמירת כבוד האדם. חובתנו כחברה מתקדמת לאפשר לו קבלת שקט נפשי זה. בהחלטה דלעיל יש כיבוד אוטונומיית הרצון של האדם, החולה במחלה סופנית, ואוטונומיה זו היא חלק מהערכים של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. מנחים בעניין זה מצבה הרפואי הסופני של החולה, רצונה וסבלה, כאשר אין סיכוי ותקווה לריפוי, והטיפול הרפואי בה הוא חסר תוחלת. אין דברים אלה סותרים בעיקרם את חוזר מנכ"ל משרד הבריאות או החקיקה הקיימת, שצויינו לעיל.

מקרה מקרה ונסיבותיו, וחזקה על אדם, שהוא רוצה להוסיף לחיות, אלא אם כן הוכח אחרת, וזאת במידה שלמעלה מכל ספק סביר. במקרה שבפנינו, אכן הוכח אחרת, ורצונה המובע של המבקשת, אשר אין מחלוקת לגביו, הוא לתת לה את הזכות שלא להאריך את חייה באופן מלאכותי, ולאפשר לה לקבוע את המועד, שבו היא תחליט על הינתקות מן המכשירים מאריכי החיים, ולסיים את חייה בכבוד.

סוף דבר, מתקבלת בקשתה של המבקשת במגבלות שצויינו בגוף פסק הדין.

אין איסור פרסום לגבי החלטה זו, למעט פרסום שמה של המבקשת או כל פרט מזהה לגביה.

פסק דין זה יישלח בפקסימיליה ובדואר רשום לבאי כוח הצדדים ע"י המזכירות.

ניתנה היום, ח' כסלו תשס"ה, (21 בנובמבר 2004) בהעדר הצדדים.

מיכה לינדנשטראוס, נשיא

קלדנית: מאשה א.

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה